

„Portret Filipa I, księcia pomorskiego”, Łukasz Kranach Młodszy, 1541 r.
Na okładce fragment obrazu

Philipp I. Stgemälde von L. Cranach d. J. 1541
Stettin, Pommerisches Landesmuseum

Cenne, bezcenne/ utracone

Rada redakcyjna Monika Kuhnke, Jacek Miler
Piotr Ogrodzki, Urszula Paszkiewicz

Redaktor naczelny Barbara Kobielska

Oprac. graficzne Karvázy©

Oprac. red. Krystyna Juriewicz

Korekta Joanna Grabowska

Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych

00-461 Warszawa, Al. Ujazdowskie 6, tel./fax 621 04 45; tel. 628 22 85

Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą

00-071 Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, tel./fax 826 30 59

Wydawca **Legia** sp. z o.o.

02-878 Warszawa, ul. Gajdy 38a

Zamówienia na egzemplarze prosimy kierować pod adresem redakcji

w numerze

Maria Romanowska-Zadrozna

3
Powrót księcia do Szczecina
Maria Romanowska-Zadrozna

4
Pałac w Pawłowicach
– rozproszone zbiory ziemiańskie
Agnieszka Łuczak

10
Podlaskie cerkwie
Jerzy Szałygin

12
Złodziejskim pędzlem malowane
Paweł Szlachetko

14
Katalog strat wojennych
(1939-1945)
Maria Romanowska-Zadrozna

15
Uwagi o warszawskim rynku sztuki
Andrzej Ryszkiewicz

16
Katalog strat
Monika Barwik

20
Zbiory Lwowskie (III)
Zbiory Władysława Łozińskiego
Jacek Miler

22
Zaginione
czy ewakuowane?
Monika Kuhnke

24
Z działalności AWRSP
Uratowane

26
Zaginiona kolekcja
Jolanta B. Kucharska

28
Kradzieże dzieł sztuki
w Europie Wschodniej
Burton Bollag

30
Ważne spotkanie
Piotr Ogrodzki

30
Summary

Powrót księcia do Szczecina

Portret księcia pomorskiego Filipa I, pędzla Łukasza Cranacha Młodszeo, który powojenna literatura uważała za zniszczony podczas drugiej wojny światowej, wróci do Szczecina. Od 1936 r. do chwili utraty, prawdopodobnie w 1945 r., był on własnością Pommerches Landesmuseum Stettin. Przez prawie pięćdziesiąt lat nic o obrazie nie słyszano, nie znano nawet okoliczności jego zaginięcia.

9 września 1999 r. szwajcarski Dom Aukcyjny *Galeria Koller* postanowił wystawić go na licytację w Zürichu. Autentyczność Cranachowskiego pędzla gwarantował dr Dieter Koeplin, bezsprzeczny autorytet w sprawach tego malarskiego rodu.

Portret Filipa I, księcia pomorskiego, namalowany został przez Łukasza Cranacha Młodszeo w 1541 r. farbami olejnymi na desce o wymiarach 60 x 42 cm. Przedstawiał brodatego mężczyznę o zdecydowanym spojrzeniu, zwróconego 3/4 w prawo, którego czarny strój, ozdobiony bogato haftowaną lamówką i ciężką szubą, rozjaśniała mała kryza prześwitująca przez rozcięcie na piersi białej koszuli. Gruby złoty łańcuch kilkakrotnie owinięty wokół szyi, dłoń spoczywająca na rękojeści i zdobiące palce pierścienie podkreślały godność i dostojność portretowanego. W prawym górnym rogu widnieje uskrzydłony wąż, sygnatura Cranachów i data powstania obrazu.

Kim był portretowany książę? Filip I przyszedł na świat w 1515 r. jako najstarszy syn Jerzego, księcia wologowskiego i Amalii, córki palatyna reńskiego. Dzieciństwo i wczesną młodość spędził w Palatynacie, na dworze wuja w Heidelbergu. Na Pomorze wrócił w 1531 r. na wieść o śmierci ojca. Zostawszy księciem pomorskim, nie rządził sam. Władzą przyszło mu się dzielić ze stryjem Barnimem IX (XI). W 1532 r. obaj władcy dokonali podziału Pomorza. Filipowi I przypadła Rugia i ziemie zaodrzańskie z siedzibą w Wołogoszczy, Barnimowi IX (XI) zaś tereny na wschód od Odry. Najważniejsze decyzje dotyczące całego Pomorza, takie jak przyjęcie nauki Lutera, ustalano wspólnie.

Na podstawie tych uzgodnień i w myśl woli ludu, zwłaszcza mieszczan, pomorski sejm stanowy, obradujący w 1534 r. w Trzebiatowie, uznał luteranizm za religię państwową, co stało się wydarzeniem przełomowym dla całego Pomorza Zachodniego. Przyjęcie luteranizmu otworzyło przed Gryfitami dodatkowe możliwości powiększenia majątku. Podane sekularyzacji dobra kościelne wzbogaciły książęce włości, a dawne klasztory zostały przebudowane na nowe siedziby władców. W 1536 r. Filip I ożenił się z Marią, córką elektora saskiego, Jana, a ślubu udzielał im sam Marcin Luter w Torgau, w Saksonii. Książę zmarł w Wołogoszczy w 1560 r. i tam został pochowany w murach świątyni pw. św. Piotra. Filip I był władcą prężnym i zapobiegliwym. Zreformował system monetarny i zorganizował sprawną administrację w swoich dobrach. Otaczał opieką włości, lecz zdecydowanie ograniczał wpływy miast. Dbał o bezpieczeństwo ludności i stabilizację stosunków wewnętrznych w kraju. Osiągnięcie spokoju społecznego i wzrostu ►